

mint azokat Strake úr Bécsből 18 évvel ezeltől hepakolta – maiglan is rejtegetik. Ez utóbbiakról tehát „semmi bizonyost” nem lehet tudni, csak hallomás szerint mondhatom, hogy – ámbár Strake úr a legnagyobb gonddal intézte a pakolást – mégis tonkre mentek mind, mivel a vastészeket se nem kenték se nem tisztították azóta soha. Ezt követően került sor a hírskei műszerek első helyreállítására. A műszerek a svábhgyei Csillagvizsgáló Intézet megépülése után oda kerültek majd a Plossl onnan az Irtánia Bemutató Csillagvizsgálóba, ahol néhány évben át bemutatótávszéként működött. Így több mint száz esztendővel megalkotása után végre valóban csillagászati célra használhatták, noha akkor már valójában nem a világszínvonalat képviselte, hiszen egy új korban ébredt: a Magyar Népköztársaság dolgozó népének mutatták be az építeszket a még a jobbágyfelszabadítást és közleher-viselést kimondó 1948. áprilisi törvények előtti leszállított hírskei főműszerekkel. Onnan

került az Országos Műszaki Múzeumba (OMM), mely 2005-ig raktárban őrizte a remek műszert – állandó kiállítótér híján.

2008. november 3-án egykori raktérének átalakításával megnyílt az OMM Tanulmánytára, lehetővé téve, hogy a korábban rejtőző műszaki értékeket állandó kiállításon tekintse meg az érdeklődő. Természetesen legfőltettebb kincseik bemutatását sem lehetett mellőzni, így a 2006. évtől 800 ezer Ft-ot terveztek be a csillagászati műszerek felújítására. Ez messze nem fedezte a távszékvek, tendolitok, meridián-körök felújítását, így arra további forrást kellett elkülöníteni. A munka megérte a ráfordítást, hiszen egyedülálló minőségű és mennyiségű, csillagászati műszerekből álló tárlat nyílt meg. A műszergyűjtemény megtekintését mindenkinek jó szívvel javasoljuk. (Cím: Országos Műszaki Múzeum, 1117 Budapest, Kaposvári u. 13–15., www.omm.hu)

Horváth Ferenc

Struve nyomában Tartuban

A Struve család a csillagászat egyetemes történetének egyik legjelentősebb asztronómus-familiája. A család német eredetű, de mivel több generációja is a cári Oroszországban dolgozott, számos forrás oroszként említi őket (Struve írásmóddal), a dinasztia későbbi leszármazottai pedig az óceánon túl működve amerikai asztronómusként szerepelnek a szakirodalomban (napjainkban találkozhatunk a Struve írásmóddal is).

A familia első kiemelkedő csillagász személyisége, Friedrich Georg Wilhelm Struve – Otto Wilhelm apja, Karl Hermann és Gustav Wilhelm Ludwig nagyapja, Georg Otto Hermann és Otto dédapja – 1793. Április 15-én németföldön, a jelenleg Hamburghoz tartozó Altonában látta meg a napvilágot. Innen került a korábban orosz, német, lengyel, svéd, majd a XVII. század elejétől az 1918-as évszázad függelenség kivívásáig ismét

tellen orosz fennhatóság alatt álló Dorpatba, a mai Tartuba, amely százezer polgárával az 1991-től újra önálló Észt Köztársaság második legnagyobb városa.

Itt kezdetben a Berg hercegi család magántanulójaként működött. Apja biztatására 1808-tól kezdte meg nyelvtudományi tanulmányait a város egyetemén, ahol 1810-ben diplomázott. Ezt követően azonban feladta a jó fizetéssel keresgető tanári karriert, és az egyetem rektora, G. F. Parrot ajánlására matematikai és csillagászati szakirányt választva 1813-ban doktori végzettséget szerzett. Disszertációjában a Dorpat Csillagvizsgáló földrajzi koordinátáinak meghatározásával foglalkozott. Húsz esztendősen lett a csillagda obszervátora, illetve az egyetem matematika és csillagászat professzora. 1820-tól 1838-ig a csillagda igazgatójaként és az asztronómia egyetemi professzoraként

dolgozott. 1822-ben levelező, majd 1832-től rendszeres tagja a Szentpétervári Tudományos Akadémiának. 1839-től 1862-ig szervezője és igazgatója a Pulkovói Observatóriumnak. 1864. november 23-án hunyt el Szentpéterváron.

A Dorpat Csillagvizsgáló 1808-tól 1810-ig épült a város fölött magasodó Toome hegyen, az egykori érseki palota helyén. Az építész J. W. Krause megoldásai a góthai, a góttin-geni és az uppsalai csillagdrákat idézik. A kupola a klasszicista stílusú épület tornyán kapott helyett. 1825-ben aztán a torony is újjáépült, és a kupola is megújult teraszos kialakítást kapott, azért, hogy helyet adjon az egy évvel korábban beszerzett, az akkori világ legnagyobb refraktorának a 240/4500-as, órággal és szálmikrométerrel felszerelt Fraunhofer-féle látcsőnek. Az 1,6 tonnás (!) műszer tihusi lucfenyőből készült, paral-laktikus szerelésű tolgyaállványa mahagónival volt bevonva. A hegyoldalon emellett egy kisebb kupola is helyet kapott, a csilla-gásznak lakóházát pedig az observatórium fő épületéhez hozzáépítve alakították ki.

A kiváló asztrológus munkájának legfontosabb eredményei Dorpathoz kapcsolódnak. 1817-ben fedezte fel a fény abszorpcióját az interstelláris térben, és megjósolta a csillagközi anyag létezését. Első kettőscsillag-katalógusa 1827-ben jelent meg, melyben több mint 3000 kettős és többes rendszert vett számba, és amely csillagok kétharmadának ő maga volt a felfedezője. 1837-ben napvilágot látott a napjainkban is használatos összegző munkája az általa addig vizsgált

kettősokról. 1838-ban elsők között határozta meg egy csillag látókérgát trigonometrikus parallaxisméréssel (Vega, α Lyrae).

Struve személye és a város csillagász-tának múltja ma is eleven része Tartunak. A városától 20 km távolsághon található új egyetemi csillagda mellett ma is áll és fel-újítás alatt van a régi csillagda (a Tähelorn) impozáns épületegyüttese. Az intézmény az UNESCO világörökség-listájára is felkerült az 1816 és 1855 között innen irányított nagy fontosságú földrajzi hosszúságmé-rések emlékére. Az egykori csillagászati műszereket itt, illetve az egyetem történe-lét bemutató múzeumban tekinthetik meg az ide látogatók. Struve nevét utca viseli, valamint egy 1969-ben készült, nagyméretű egyetemi kettőscsillagokra, másrészt a föld-rajzi háromszögelésre emlékeztető szobor-kompozíció emlékezik rá a csillagda szomszédosságában.

A Dorpat Csillagvizsgáló múltjával több helyi kiadású könyv, továbbá internetes honlap (www.obs.ee, www.ahaa.ee) is foglalkozik.

Rezsabek Nándor